

# לא היינו סופרג'יסטיות' – על הנשים החלוצות בעלייה השנייה\*

## ניצה דרויאן

בחלק הראשון של מאמרה מנסה דפנה יזרעאלי לערער את המיתוס אודות השוויון בין המינים, שהושג בימי העלייה השנייה.<sup>1</sup> למסקנה דומה הגיעו גם דבורה ברנשטיין במאמרה 'פועלות וחלוצות בעלייה השנייה – תקוות ואכזבות'<sup>2</sup> וגם כותבת שורות אלו.<sup>3</sup>

ככנס החוקרים שהוקדש לעלייה השנייה שנערך ביד יצחק בן-צבי הוצע, כי יש לראות את ההשתתפות בעבודה החקלאית, במיוחד ב'עבודת הטוריה', קנה-מידה להצלחתן של הנשים להשתלב כשוות בעשייה של התקופה. מאחר שקבוצות הפועלים בדור ההוא ייחסו לעבודה החקלאית את מירב החשיבות והיוקרה, בחולמם על התערות בארץ ובניין חברה עברית חדשה בה. אולם כבר באותה תקופה ראשונה הסתבר, שנשים הצליחו להשתלב דווקא בפעילות הציבורית. לימים נעשתה הטעות ההיסטורית כחקר תולדות היישוב, כאשר ייחסו לנשים אלה מעמד שווה לחבריהן.

אולם כדי לבדוק את מעמדם של הנשים בתקופה הנדונה יש להציג גם את השאלות הכאות: מה רצו הנשים באותה תקופה? האמנם חתרו לשוויון מוחלט – בעבודה, כמעמד החברתי והציבורי, באפשרויות העיסוקים וכדומה?

בראיון שערכתי עם רחל ינאית בן-צבי, שאלתי אותה על שאיפותיה שלה ושל חברותיה לשוויון בחובות ובזכויות. והיא ענתה במלים אלה: 'אנחנו לא היינו סופרג'יסטיות'. היא המשיכה והסבירה, כי הן רצו מאוד בתפקידים המסורתיים של האשה – רעיה ואם; אלא שסברו, כי השעה עוד לא כשרה לכך ובעת ההיא (כלומר בשנים שלפני מלחמת-העולם הראשונה) החובות הלאומיות קדמו.

\* הערה למאמרה של דפנה יזרעאלי, 'תנועת הפועלות בארץ-ישראל מראשיתה עד 1927', קתדרה, 32 (תמוז תשמ"ד), עמ' 109-140.

1 לעיל, הערת כוכב.

2 עידן, 4: העלייה השנייה, 1914-1903 (ירושלים תשמ"ה), עמ' 145-163.

3 בהרצאה 'מעמד האשה בחברת העלייה השנייה', כנס חוקרים 'שמונים שנה לעלייה השנייה', שאורגן על-ידי המרכזים לתולדות חקר ארץ-ישראל המשותפים ליד יצחק בן-צבי, האוניברסיטה העברית ואוניברסיטת בר-אילן (כ"ח-כ"ט בכסליו תשמ"ד). ראה גם: מרגלית שילה, 'חות הפועלות בכנרת 1911-1917 כפתרון לבעיית הפועלת בעלייה השנייה', קתדרה, 14 (טבת תש"ם), עמ' 181-112; 'האשה בתנועת העבודה בתקופת העלייה השנייה', חיבור לשם קבלת התואר מוסמך בהדרכת פרופ' אניטה שפירא, אוניברסיטת תל-אביב, ניסן תש"ם.

כולנו נישאנו מאוחר יחסית והקימונו את משפחותינו וכחינו באיחור, טענה הגב' בן-צבי. לדעתה, בשנים שלאחר-מכן היו הן מוכנות לוותר גם על השאיפה לשוויון, כדי למלא את התפקיד המסורתי של האשה.<sup>4</sup>

כמובן שנמצאו גם נשים כשרה מלכין, תחיה ליברון ואחרות, שעמדו בתוקף על שיתופן המלא בזכויות ובחובות, ונשים אלה הן שנתנו ביטוי לכאבן בעיתונות התקופה ובמכתבים פרטיים והביעו בהם רגשות מרירות על קיפוחן.<sup>5</sup> כלומר, כבר בשנות העלייה השנייה לא שררה תמימות-דעים בקרב הנשים החלוצות באשר לדרך החיים בה תבחרנה ללכת ולמעמדן החברתי.

מבדיקת המקורות מתברר לנו יותר ויותר, כי רק חלק קטן מן הנשים החלוצות בתקופת העלייה השנייה אכן היו מוכנות להיאבק על השוויון בעבודה ובקומונה. רבות אחרות — ולדעתי, היוו הן את הרוב המכריע — היו עדיין שבויות בכבלי התדמית המסורתית; וזאת על-אף קריאת המרי שקראו בעצם היציאה ממשפחותיהן, עלייתן ארצה ותיפקודן בהתיישבות העובדת ובארגונים ציבוריים בארץ-ישראל. מכאן עולה, כי העובדה שהמודעות והשאיפה לשוויון מלא והמאבק להשגתו היו נחלת מעטות בלבד, היא סיבה נוספת לכך שהוא לא היה בהישג ידן.

4 דעות אלה על עצמה ועל חברותיה הביעה, כדרכה, ללא היסוס וכמרץ רב. סימוכין לדעה זו אני זוכרת גם מציפורה זייד, שעסקה מרבית ימיה בעבודה החקלאית, אך גם היא לא דגלה במופגן או בצניעה בדעות פמיניסטיות מובהקות. גישה זו נתמכת גם מקריאת יומניה של רחל שז"ר, כפי שהבהירה לי מיכל הגתי, העוסקת זה שנים אחדות בכתובים שהשאירה הגב' שז"ר אחריה. ראה גם חיבורי הנשים ועדויותיהן אצל י' שרת ונ' תמיר (עורכים), אנשי העלייה השנייה, תל-אביב תשל"א. עיין גם שלומית בלוס (לעיל הערה 3), עמ' 148, המציינת בין מסקנותיה, כי רוב הנשים נטו להתפשר עם המציאות בה פגשו בארץ, ובסופו של דבר גרסו כי יש להכיר 'בעבודת המטבח כתורמת וחשובה להגשמת החלוציות הציונית כמו העבודה החקלאית'.  
5 פירוט רב במאמריהן של דפנה יורעאלי (לעיל, הערת כוכב) ודבורה ברנשטיין (לעיל, הערה 2). ובחיבורה של שלומית בלוס (לעיל, הערה 3).